

ZINĀTNISKIE RAKSTI

RĪGAS MONĒTU MEISTARI VULFI (1557–1659)*

Viktors Dāboliņš

Mg. art., Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūta zinātniskais asistents, Tartu Universitātes doktorants.

Disertācijas tēma: Rīgas šiliņu kalšanas vēsture 1581.–1659. gadā.

Rakstā apkopotas un analizētas rakstīto avotu un literatūras ziņas par Rīgas monētu meistariem Vulfiem. Vulfu dzimtas meistarību biogrāfijas līdz šim apskatītas viņu pamatnodarbošanās – zeltkaļu cunftes un Rīgas monētu kalšanas vēstures kontekstā, fokusējoties uz viņu izgatavotajiem priekšmetiem. Savukārt šī raksta centrā ir paši meistari, viņu profesionālās darbības un privātās dzīves dažādie aspekti. Balstoties uz Latvijas un Zviedrijas arhīvu materiāliem, plašāk apskatītas līdz šim maz zināmās Vulfu darbības epizodes – izvērstās aktivitātes nekustamo īpašumu tirgū, sadarbība ar Rīgas pirmo tipogrāfu Nikolausu Mollīnu un attiecības ar Zviedrijas karali Gustavu II Ādolfu. Vulfu dzimtas vēsture ir piemērs tam, kā 16.–17. gadsimtā, baudot privilēģijas un tuvās attiecības ar Rīgas senjoriem, dzima jauna un turīga Rīgas dzimta, kuras ietekme sniedzās pāri sava aroda robežām.

Atslēgas vārdi: Rīgas monētu meistari, Rīgas zeltkaļi, Vulfi.

VĒSTURES AVOTI UN HISTORIOGRĀFIJA

Vulfi strādāja Rīgas monētu kaltuvē 102 gadus, no tiem 88 gadus (1571–1659) kā monētu kalšanas vadītāji jeb monētu meistari. Viņu vadībā tika izkalti simti miljoni Rīgas monētu, kas bija apgrozībā plašās teritorijās no Baltijas jūras līdz Melnajai

* Pētījums veikts par LU projekta “Latvijas teritorija kā dažādu kultūrtelpu, reliģiju, politisko, sociālo un ekonomisko interešu saskarsmes zona no aizvēstures līdz mūsdienām” finansējumu. Raksta oriģinālā, plašākā versija lasāma: Viktors Dāboliņš (2018). Die Dynastie der Rigaer Münzmeister Wulff (1557–1659). *Forschungen zur Baltischen Geschichte*. 13. Tartu: Akadeemiline ajalooelts, S. 24–47.

jūrai. Neskatoties uz to, ka Vulfu kalumi mūsdienās ir labi zināmi, viņu darbības periodizācijā jāsaskaras ar būtiskām neskaidrībām. Pamatā tas saistīts ar nepilnībām Vulfu ģenealoģijā un darbības datēšanā kaltuvē. Kā jau agrāk norādīts, Vulfu darbības datēšanu ierobežo nepietiekamās rakstīto avotu studijas.¹ Otrkārt, gadsimtu laikā ir uzkrājies visai plašs, taču nepārskatāms publicēto ziņu klāsts, kas neļauj pilnvērtīgi orientēties Vulfu biogrāfijās. Līdz ar to šī raksta mērķis: apkopot un skaidrot dažādu nozaru speciālistu paustās atziņas un paplašināt redzējumu par Vulfiem ar jaunām arhīvu materiālu studijām.

Vulfu dzimtas vārds pirmo reizi parādās Johana Gotfrīda Arnta (*Johann Gottfried Arndt*, 1713–1767) “Livonijas hronikas” II daļas (1753) numismātiskajā pielikumā.² Kaut arī Arnts bija lielākā autoritāte Livonijas numismātikā 18. gadsimtā, viņam bija pazīstami tikai daži Vulfu dzimtas meistarvārdu un viņu kalumi. Sistemātiskai monētu meistarvārdu izpētei, paralēli iepazīstot viņu biogrāfijas un meistarvārdu zīmes, pievērsās Rīgas liceja konrektors un kolekcionārs Johans Kristofs Broce (*Johann Christoph Brotze*, 1742–1823).³ Neatsverama nozīme ir viņa veiktajām Vulfu dzimtas ģenealoģijas studijām, kas līdz šim nav bijušas zināmas plašākam pētnieku lokam. 1854. gadā Augusts Buhholcs (*August Buchholtz*, 1803–1875) publicē pirmo Rīgas monētu meistarvārdu un kaltuves uzraugu (*wardeyn*) sarakstu, kurā, pamatojoties uz arhīvu materiāliem, koncentrēti izklāstītas viņu biogrāfijas.⁴ Ar nelielām korekcijām Augusta Buhholca izstrādātā monētu kalēju darbības periodizācija tiek izmantota arī mūsdienās. Pēdējos gados Latvijā un Igaunijā iznākuši vairāki pētījumi un apkopojošā rakstura darbi, kas liecina, ka Vulfu darbība ir svarīgs Baltijas numismātikas izpētes lauks.⁵

Monētu meistarvārdu amats vēsturiski bija cieši saistīts ar zeltkaļiem, no kuru vidus regulāri nāca topošie monētu meistari.⁶ Divi Vulfu dzimtas pārstāvji – Martins Vulfs I (*Martin Wulff I*, ?–1588) un Martins Vulfs II (*Martin Wulff II*, ?–1633) bija Rīgas zeltkaļu cunftes meistari. Visas ziņas par viņu darbību zeltkaļu

cunftē ir apkopotas Rundāles pils muzeja izstādes “Sudrabs Latvijas lietišķajā mākslā 5.–20. gs.” katalogos.⁷ Minētajās publikācijās apkopotas tikai Latvijā pieejamās rakstīto avotu un publikāciju ziņas, kas neparāda Vulfu iespējamo darbību ārpus Rīgas robežām. Kā raksta gaitā būs redzams, zeltkaļu arodā aktīvs bija arī Henrihs Vulfs II (*Henrich Wulff II*, ?–1659).

Mazāk zināms aspekts Vulfu dzimtas vēsturē saistīts ar viņu darbību vietējā zviedru pārvaldē. Zviedru vēsturnieka Ragnara Liljedāla (*Ragnar Liljedahl*, 1901–1988) disertācijā “Zviedru pārvalde Livonijā 1617.–1634. gadā”⁸ bieži pieminēts Martina Vulfa II un viņa brāļa Henriha Vulfa II ieguldījums zviedru varas aparāta un armijas apgādē ar proviantu un finanšu līdzekļiem Rīgā un Prūsijā.

Publicēto avotu ziņas papildinātas ar Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīva (turpmāk: LVVA) un Zviedrijas Valsts arhīva (*Svenska Riksarkivet*, turpmāk: SRA) materiālu analīzēm. Pamatavotu grupu veido LVVA glabātie Rīgas monētu kaltuves dokumenti, kas galvenokārt atrodas 673. fondā.⁹ No plašā un daudzveidīgā avotu klāsta apskatīta tikai neliela daļa – monētu meistaru un uzraugu amatā iecelšanas dokumenti, kuros sīkāk izklāstīti darbības nosacījumi un darba ņēmēju stāvoklis attiecībā ar Rīgas rāti, kā arī korespondence ar rāti un citām pilsētām, monētu grāmatas. Dokumenti galvenokārt ir vācu valodā, taču atkarībā no producenta un sastādīšanas laika posma arī lejasvācu, poļu, latīņu, senslāvu un zviedru valodā. Šajā rakstā izmantoti tikai vācu, lejasvācu un zviedru valodā tapušie avoti.

Papildus tam tiek skatītas Rīgas zemes un nekustamā īpašuma grāmatas (LVVA 8. fonds),¹⁰ kurās reģistrētas finanšu darbības ar nekustamo īpašumu Rīgā un tās patrimoniālajā apgabalā. Šie avoti uzskatāmā veidā raksturo monētu meistaru un kaltuves materiālo stāvokli, jo ieguldījumi nekustamos īpašumos bija izplatīts brīvā kapitāla noguldīšanas veids. Visbeidzot monētu meistaru vārdi visai bieži figurē mantojumu lietās un

strīdos (LVVA 8. fonds). Ne tik plašu, taču vērtīgu avotu klāstu veido SRA glabātās Henriha Vulfa II vēstules,¹¹ kas liecina par viņa ciešajām attiecībām ar Zviedrijas karaļnamu un vadošajām valsts amatpersonām.

Vulfu darbības periodizācija Rīgas monētu kaltuvē:

Martins Vulfs I – 1557–1571 (uzraugs), 1571–1588 (monētu meistars)

Henrihs Vulfs I – 1588?–1614/1615 (monētu meistars)

Martins Vulfs II – 1615–1633 (monētu meistars)

Henrihs Vulfs II – 1633–1659 (monētu meistars)

MARTINS VULFS I¹²

Vulfu dzimtas saknes nav zināmas. Igaunņu numismāts Ivars Leimuss uzskata, ka Vulfi bija vietējas izcelsmes, jo Vulfu vārds Rīgā pazīstams kopš 16. gadsimta sākuma.¹³ Nevar izslēgt arī varbūtību, ka Vulfi bija ienācēji Rīgā. Monētu meistari bija izteikti mobila amatnieku grupa, kas darba meklējumos ceļoja pa dažādām pilsētām un valstīm. Daudzi viduslaiku un jauno laiku Livonijas monētu meistari, piemēram, ieceļoja no vācu zemēm.¹⁴ Senākās ziņas par Vulfiem saistītas ar Rīgas zeltkaļu cunfti. 1557. gada 13. maijā Livonijas ordeņmestrs Heinrihs fon Gālens (*Heinrich von Galen*, 1551–1557) rosināja Rīgas rāti iecelt Rīgā mītošo zelli Martinu Vulfu nesen mirušā zeltkaļa Bartolda Višera (*Bartholt Vischer*) vietā par jauno monētu kaltuves uzraugu. Tāpat mestrs lūdza viņu uzņemt zeltkaļu cunftē.¹⁵ Apzinādamies, ka tā nebija standarta procedūra, kādā notiek zeltkaļu iecelšana amatos – pretēji šrāgas noteikumiem un senākām paražām –, vēstulē Rīgas rātei ordeņmestrs norādīja, ka viņa prasība nāks visiem par labu.¹⁶ Kā noprotams, rātes lēmums bija pozitīvs.

M. Vulfa I ienākšana Rīgas monētu kaltuvē sakrita ar strauju un asiņainu pārmaiņu sākšanos Livonijas vēsturē. 1558. gada janvārī Krievijas cara Ivana Bargā (*Ioann IV Vasiļevich Riurikovich*, 1547–1584) armija iebruka Igaunijā. Livonijas karš (1558–1583) izraisīja Livonijas politiskās un ekonomiskās iekārtas sabrukumu. Rīga bija vienīgā pilsēta Livonijā, kurā gandrīz visus kara gadus tika kaltas monētas. 1559. gada 8. augustā jaunais ordeņmestrs Vilhelms fon Firstenbergas (*Wilhelm von Fürstenberg*, 1557–1559)¹⁷ no jauna iecēla M. Vulfu I monētu kaltuves uzrauga amatā. M. Vulfa I amata līgumā pienākumi nav aprakstīti, taču tas ietver detalizētu tiesību uzskaitījumu. Saskaņā ar to viņš tika pielīdzināts citiem šī amata veicējiem Vācu nācijas Svētās Romas impērijas zemēs un pilsētās un tika atbrīvots no pilsoņa pienākumiem – pilsētas tiesas, pilsētas sardzes, iesaukšanas armijā un pilsētas nodokļiem.¹⁸ Tāpat M. Vulfam I tika piešķirtas visas tiesības uz tirdzniecību, svēršanu, alus brūvēšanu un maizes cepšanu.¹⁹ Pēc mazāk nekā gada, 1560. gada 4. jūlijā, jaunievēlētais ordeņmestrs Gothards Ketlers (*Godthartt Kettler*, 1559–1562) no jauna apstiprināja M. Vulfu I monētu uzrauga amatā un piešķīra jau agrāk apstiprinātās tiesības.²⁰

Reaģējot uz lielo sajukumu Livonijas monetārajā tirgū, 1560. gada augustā uz apspriedi sanāca Livonijas zemes kungi Gothards Ketlers ar Rīgas arhibīskapu Brandenburgas markgrāfu Vilhelmu (*Wilhelm von Brandenburg*, 1539–1563) un Rīgas arhibīskapijas koadjutoru Mēklenburgas hercogu Kristofu (*Christoph zu Mecklenburg*, 1555–1559). Saskaņā ar jauno vienošanos abas puses apņēmas pastiprināt kontroli Livonijas naudas aprītē. Kā ierasts, šie pienākumi tika uzticēti no zeltkaļu vidus ieceltam kaltuves uzraugam. Uzraugs bija otrā amatpersona kaltuvē aiz monētu meistara, un, tāpat kā monētu meistars, viņš deva uzticības zvērestu un saņēma atalgojumu no pilsētas kases. Uzraugs kontrolēja izkalto monētu kvalitāti un apgrozībā esošo ārzemju monētu apmaiņu saskaņā ar noteikto kursu. Monētu kungu klātbūtnē uzraugs noņēma provi no Rīgas monētu meistara

izkaltajām monētām un sastādīja piezīmes par pārbaudes rezultātiem.²¹

1560. gada 2. augustā Ērgemes kaujā krievu karaspēks sakāva Livonijas apvienoto karaspēku. Livonijas ordenis zaudēja savas politiskās varas pamatu, un ordeņmestrs risināja jautājumu par ordeņa likvidāciju.²² Pēc neilga pārtraukuma Rīgas arhibīskaps Brandenburgas Vilhelms nolēma atsākt monētu kalšanu Rīgā. 1561. gada 28. jūlijā viņš iecēla tēvu un dēlu Tomasu (*Thomass Ramm*, 1490–pēc 1575)²³ un Kristoferu Rammes (*Christopher Ramm*, 1520/35–1571?)²⁴ par arhibīskapijas monētu meistariem. Tajā pašā dienā Martins Vulfs I tika iecelts par jauno Rīgas arhibīskapa monētu kalšanas uzraugu.²⁵ Līdzīgi kā Livonijas ordeņmestru izsniegtajās iecelšanas vēstulēs, M. Vulfs I tika atbrīvots no pilsoņu pienākumiem un saņēma Vācu nācijas Svētās Romas impērijas monētu uzrauga tiesības. Papildus tam viņš atalgojumā saņēma vienu šiliņu no katras pārkaltās sudraba svara mārkas, kas tika maksāts pilsētas nodevā (*schlagschatz*), un vienu šiliņu no monētu meistara.²⁶

No 1561. līdz 1581. gadam Rīgai bija brīvpilsētas statuss. Rīgas pilsoņi pirmās monētas – brīvpilsētas šiliņus – sāka kalt 1563. gadā, pēdējā pilsētas senjora Rīgas arhibīskapa Brandenburgas Vilhelma nāves gadā. Monētas tika kaltas pēc agrākajiem Livonijas monētu kalšanas noteikumiem. Monētas kala no Rīgas svara mārkas, kas svēra 208 gramus. Vienā mērkā (naudas nominālā) tika rēķināti 4 vērđiņi vai 36 šiliņi. Rīgas brīvpilsētas monētas vizuāli atšķirās no agrāk kaltajām Livonijas monētām. Sakarā ar sudraba trūkumu un tā sadārdzināšanos monētas tika kaltas no zemākas probes sudraba. Monētu aversā un reversā bija attēlots pilsētas mazais (sakrustotas atslēgas un krusts virs tām) un lielais ģerbonis (pilsētas vārti, lauvas galva un krusts virs vārtiem). Lai risinātu cēlmetāla sagādes problēmas, 1565. gada 1. martā Rīgas rāte izsniedza kalšanas pārkausēšanai baznīcas sudrabu (*Kerken Geschmyde*) – 71,5 svara mārkas baznīcu apzeltīto sudrabu (*vorgulden sulver*) par kopējo vērtību

2574 mārkas un 42,5 svara mārkas balto sudrabu (*wyttem silver*) par kopējo vērtību 1366 mārkas.²⁷

1571. gada 16. februārī M. Vulfs I sūdzējās rātei, ka tā joprojām nebija atdevusi viņam piešķirtos privilēģiju dokumentus un viņš nebija saņēmis pienākošos atalgojumu. No privātiem līdzekļiem viņam bija jāuztur mācekļi (maltīte trīs reizes dienā un gultas vieta kaltuves viesu namā), kamēr viņi atrod darbu. Pretēji viņam piešķirtām privilēģijām, rotmistrs viņam lika stāties pilsētas sardzē un, cik noprotams, kaltuvē tika izvietots militārais personāls. Tāpat viņam tika aizliegts brūvēt alu, ar kuru viņš apgādāja kaltuves darbiniekus, kā arī mūrniekus un galdniekus, kas kaltuvē acīmredzot veica kādus remontdarbus.²⁸

Aprakstītā situācija liek domāt, ka M. Vulfs I bija galvenā amatpersona monētu kaltuvē vēl pirms oficiālās iecelšanas monētu meistara amatā. 1571. gada 17. augusta vēstulē Rīgas rātei M. Vulfs I rakstīja, ka miris Rīgas monētu meistars Kristofers Ramme,²⁹ savukārt viņa tēvs Tomass Ramme vecuma nespēka dēļ nav spējīgs pildīt pienākumus.³⁰ Pamatojoties uz minētajiem apstākļiem un līdzšinējo, gandrīz 20 gadus garo darba pieredzi monētu kaltuvē,³¹ M. Vulfs I lūdza Rīgas rāti viņu iecelt monētu meistara amatā.³² Tā pašā gada 30. novembrī M. Vulfs I tika iecelts par Rīgas monētu meistaru uz mūžu.³³ Par labu Vulfa kandidatūrai, iespējams, runāja tas, ka viņš bija precējies ar Annu Eleonoru Elmenhorstu (?–pēc 1564?), līdzšinējā Rīgas monētu meistara Kristofera Rammes pusmāsu.³⁴ Saskaņā ar doto zvērestu M. Vulfam bija jākaļ monētas, jāapkaro viltojumi un godīgi jāaprēķina pilsētai *Schlagschatz*. Tā kā viņš jau agrāk bija sūdzējies, ka kaltuve ir sabrukumu stāvoklī,³⁵ Rīgas rāte lika M. Vulfam I no jauna uzcelt monētu kaltuvi un izbūvēt naudas maiņas punktu (*vesselböden*).³⁶ Darbu veikšanai M. Vulfs I no rātes saņēma 1000 mārkas, ko tā bija parādā iepriekšējam monētu meistaram Tomasam Rammem.³⁷ Tajā pašā laikā viņam par saviem līdzekļiem bija jāuztur kaltuve ar visiem monētu kalšanas izdevumiem. Saskaņā ar jauno līgumu pilsēta M. Vulfam I

garantēja brīvā pilsoņa statusu (*freienn Burgerlichenn Sitz*).³⁸ Nav zināms, ko praksē šis apzīmējums nozīmēja. Var pieņemt, ka šis jautājums netika izvērsti sakarā ar karadarbību Livonijā, proti, ārkārtas apstākļos arī privileģētajiem pilsoņiem varēja nākties piedalīties pilsētas aizstāvībā.

Jaunie laiki Rīgā sākās 1581. gadā, kad pilsētā ienāca Polijas–Lietuvas karalis Stefans Batorijs (*Stephen Báthory*, 1576–1586). Rīgai tika piešķirtas agrākās privilēģijas, tai skaitā monētu kalšanas tiesības. Rīgas monētas turpmāk bija jākaļ pēc 1580. gadā apstiprinātās Poļu monētu regulas. Tas nozīmēja, ka šeit tika ieviesti līdz šim neierasti naudas nomināli – graši, trīsgraši, sešgraši – un monētu vērtība, kā arī prove tika noteikta Polijā. Tā kā monētu meistars atradās Rīgas pilsētas dienestā, jādomā, ka uz viņa darbības nosacījumiem politiskās virsvaras un monētu regulas maiņa tiešu iespaidu neatstāja.

Vairāki ieraksti pilsētas nekustamo īpašumu grāmatā liecina par to, kā M. Vulfs I bija centies nostiprināt savu materiālo stāvokli. 1564. gadā (?) M. Vulfs I kopā ar Vincentu Tili (*Vincent Tyle*) iegādājās Hansa Preistinga (*Hans Preusting*) māju Smilšu ielā.³⁹ Iespējams, ka saistībā ar šo darījumu H. Preistings 1566. gadā viņam nodeva savu dārzu Krusta ejā.⁴⁰ Vēlāk, 1569. gadā, M. Vulfs I veica īpašumu apmaiņu ar Tonisu Remšneideru (*Tonieß Remsneider*), kā rezultātā savā īpašumā ieguva māju pie Sv. Pētera baznīcas.⁴¹ Saskaņā ar Jirgena Pādela hroniku M. Vulfs I tika apbedīts Sv. Pētera baznīcā 1588. gada 28. jūlijā.⁴²

HENRIHS VULFS I

Henrihs Vulfs I (*Henrich Wulff*, ?–1614/15) piedzima monētu meistara Martina Vulfa I un viņa otrās sievas Margarētas Elmenhorstas (*Margareta Elmenhorst*) ģimenē.⁴³ Spriežot pēc pilsētas nekustamo īpašumu grāmatas ieraksta, Margarēta bija Vincenta Tiles atraitne.⁴⁴ Līdz ar to H. Vulfs I dzimis pēc 1564. gada. Viņa mācību laiks un gadi nav zināmi, taču nākamais monētu kaltn-

ves meistars visdrīzāk skolojies tēva ciešā paspārnē. H. Vulfs I monētu meistara amatā, iespējams, tika iecelts 1588. gadā, pēc tēva nāves.

Kā kaltuves vadītājam monētu meistaram bija jābalansē starp pilsētas un privātajām interesēm – nepieciešamību uzturēt rentablu kaltuves darbību, kalt noteiktas kvalitātes monētas un uzturēt monētu kaltuves saimniecību. Bez tam monētu meistaram allaž bija jārēķinās ar mainīgiem procesiem monetārajā tirgū: inflāciju, sudraba trūkumu, sudraba un zelta vērtību kaimiņzemju tirgos, kā arī dabas izraisītām stihijām. Krīzes situācijās viena vai otra puse lēma apturēt kaltuves darbību. Piemēram, 1609. gada 13. janvārī Rīgas iedzīvotāji sūdzējās Rīgas rātei par sīknaudas trūkumu, jo ilgu laiku (no 1608. gada 3. jūnija⁴⁵) bija pārtraukta kaltuves darbība. Sakarā ar to iedzīvotājiem bija nodarīti zaudējumi un bija sabrukusi pārtikas sagāde.⁴⁶ H. Vulfs I pārtraukumu kaltuvē skaidroja ar zelta dukātu maiņas kursa atšķirībām Rīgā un Lībekā, kā dēļ vietējā sīknauda tika izņemta no apgrozības (un pārkausēta) un kaltuvei tika radīti zaudējumi.⁴⁷ Lai atsāktu šiliņu kalšanu, H. Vulfs I piedāvāja vai nu nogaidīt uz zelta vērtības krišanas, vai arī pazemināt monētu maiņas kursu.⁴⁸ Pavisam drīz, 1609. gada 4. februārī, tika atsākta šiliņu kalšana Rīgas monētu kaltuvē, taču nu jau pēc jauniem kalšanas noteikumiem.⁴⁹

17. gadsimta sākumā Rīgas monētu kaltuve saskārās ar pretinieku, pret kuru monētu meistaram nebija nekādu līdzekļu, proti, mēri. 1605. gada 30. janvārī, atbildot uz rātes pārmetumiem, ka daži Rīgas šiliņi un trīspelheri nav apaļas formas, H. Vulfs I atgādināja, ka tādas monētas atrodamas arī starp citu zemju monētām, tomēr, kā pilsētai labi zināms, “iepriekšējā mēra laikos visi mani zeļļi un mācekļi nomira”.⁵⁰ Tādējādi H. Vulfam I nācās algot jaunus darbiniekus, kuri nebija pietiekami kvalificēti. Neskatoties uz to, H. Vulfs I uzsvēra, ka “nedrīkst izdarīt slēdzienu, ka mani šiliņi un trīsgraši, starp kuriem daži nav apaļas formas, nav labi šiliņi”.⁵¹

H. Vulfa I biogrāfijā ir kāda mazāk zināma epizode, kas viņu saista ar Rīgas pirmo tipogrāfu Nikolausu Mollīnu (*Nicolaus Mollinus*, 1550/55–1625). 1597. gadā N. Mollīna tipogrāfijā tika iespiesti luterāņu mācītāja Johana Rīvija (*Johann Rivius*, 1528–1596) skolas runu speciālizdevumi.⁵² Viens no trim eksemplāriem, kas saglabājies līdz mūsdienām, bija veltīts Rīgas monētu meistaram H. Vulfam I. Uz grāmatas ādas vāka iegravēti viņa iniciāļi “H.H.W.” (atšifrējums: *Herr Henrich Wolff*), savukārt titullapā lasāms personīgais N. Mollīna veltījums H. Vulfam I jauktā – drukas un rokas tehnikā. Arends Buhholcs (*Arend Buchholtz*, 1857–1938), pirmais šīs epizodes pētnieks, dāvinājuma tapšanu skaidroja ar to, ka monētu kaltuvē varēja būt izgatavotas N. Mollīna tipogrāfijai nepieciešamās klišejas.⁵³ Tā kā tipogrāfijas darbība nebija tik intensīva, neatmaksājās turēt atsevišķu spiedņu griezēju, kurpretim kaltuvē regulāri tika nodarbināti dažādi speciālisti. Līdz ar to šāda veida pasūtījumu un pateicību apmaiņa varēja būt ierasta prakse. Nevar izslēgt, ka H. Vulfs I, būdams turīgs vīrs, bija sniedzis tipogrāfijai kādu finansiālu atbalstu. Arends Buhholcs min analogisku piemēru no grāmatu iespiešanas pašiem pirmsākumiem, kad Maincas tipogrāfu Johannesu Gūtenbergu (*Johannes Gutenberg*, 1400–1468) ar naudas aizdevumu bija atbalstījis viņa kolēģis tipogrāfs Johans Fausts (*Johann Faust*, 1400–1466).⁵⁴ Papildus šiem skaidrojumiem var piedāvāt vēl vienu variantu. Monētu kaltuves parasti ierobežotos apjomos veica banku pakalpojumus – kaltuvē ikviens varēja apmainīt, pārkausēt vai pārkalst savas vērtslietas vai nederīgu naudu. Tāpat rāte izmantoja kaltuvi kā savu finanšu līdzekļu krātuvi, no kuras tika izmaksātas algas un apmaksāti citi pilsētas norēķini.⁵⁵ Rīgas birģermeistara Franca Nīenstedes (*Franz Nyenstede*, 1540–1622?) grāmatvedības uzskaitē par kaltuves izdevumiem 1606./07.–1610. gadā, piemēram, reģistrēti divi naudas piešķirumi Rīgas tipogrāfam Mollīnam. 1606. gada 22. decembrī no monētu kaltuves Mollīnam tika izsniegta 100 mārkas jaunā gada kalendāra un prognostikona izgatavo-

šanai.⁵⁶ Savukārt 1607. gada 9. maijā Mollīnam izsniegta 60 mārkas Salaspils kaujas (1605. gada 27. septembris) skata izgatavošanai.⁵⁷ Interesanti, ka neviens no šiem darbiem nav minēts Arenda Buhholca sastādītajā N. Mollīna izgatavoto iespieddarbu sarakstā.

Par Henriha Vulfa I dzīves gājumu ārpus monētu kaltuves sienām liecina nekustamo īpašumu darījumi. 1596. gada 17. septembrī H. Vulfs I veica kādu darījumu ar nekustamo īpašumu, kas atradās rātes aptiekas tuvumā.⁵⁸ 1602. gada 10. septembrī H. Vulfs I slēdza kontraktu ar Henrihu fon Ulenbroku (*Henrich v. Ulenbrock*, 1562–1641) par 4000 māрку vērtu nekustamo īpašumu pret ikgadējiem procentiem 240 māрку apjomā.⁵⁹ 1600. gada 26. septembrī H. Vulfs I no Dītriha Frīdriha (*Dieterich Friederich*) mantojumā saņēma viņa senčiem piederošo ārpiļsētas muižu ar laukiem un pļavām.⁶⁰ Iespējams, tas bija sievas pūrs, jo H. Vulfs I bija precējies ar Frīdrihu dzimtas atvasi Annu (*Anna Friederichs*). Viņu laulībā piedzima meita Anna un trīs dēli, no tiem divi bija nākamie Rīgas monētu meistari – Martins un Henrihs Vulfi II, bet trešais – pāragri mirušais Bernhards Vulfs (*Bernhard Wulff*, 1600–1627).⁶¹

Henriha Vulfa I dzīves nogale ir neskaidra. Darbības datēšanai monētu kaltuvē numismāti parasti izmanto viņa monētu meistara zīmi – liliju, kas sastopama uz Rīgā kaltām monētām līdz 1609. gadam. Vēlākos gados uz Rīgā kaltajiem šiliņiem un trīsgrašiem redzama skrienošā vilka zīme (spriežot pēc analogijas ar dzimtas vārdu). Tas liek domāt, ka 1609. gadā monētas sāka kalt viņa dēls Martins Vulfs II.⁶² Izskan arī Rīgas birģermeistara un monētu kunga Oto fon Mepes (*Otto v. Meppen*, ap 1540–1596) vārds.⁶³ Lai nu kā, ne viens, ne otrs vārds nerod tiešu apstiprinājumu rakstītajos avotos. Turpretim dokumentāli pierādāms ir fakts, ka Henrihs Vulfs I bija Rīgas monētu meistars vismaz līdz 1614. gada 15. jūlijam.⁶⁴ Numismātikas lietiskie un rakstītie avoti šajā jautājumā, kā redzams, nonāk pretrunā viens ar otru un pelna plašāku pētnieku uzmanību.

MARTINS VULFS II

Martins Vulfs (~1580⁶⁵–1633) bija Rīgas monētu meistara Henriha Vulfa I vecākais dēls. Līdz 1593. gadam viņš bija Rīgas zeltkaļa Hansa Unava (*Hans Unnau*) mācekļis, 1606. gadā uzrādīja meistarstiķi un kļuva par meistarū. Tajā pašā gadā ieguva Rīgas pilsoņa tiesības.⁶⁶ Turpmākos dzīves gadus paralēli darbībai monētu kaltuvē M. Vulfs II bija aktīvs zeltkaļu cunftes biedrs. M. Vulfa II darbnīcā mācījās vairāki zeļļi, to skaitā arī viņa dēls Lorenss Vulfs (*Lorenß Wulff*).⁶⁷ Līdz mūsdienām saglabājušies divi M. Vulfa II izgatavotie priekšmeti – Rīgas Melngalvju biedrības *Willkomm* kauss un Rīgas pilsētas fogtu tiesas krucifikss.⁶⁸ Tie ir vienīgie līdz mūsdienām saglabājušies Rīgas monētu un zeltkaļu meistarū Vulfu izgatavotie sudraba priekšmeti.⁶⁹

M. Vulfa II darbība monētu kaltuvē sākās 1615. gada 21. jūlijā, kad Rīgas rāte viņū iecēla par jauno Rīgas monētu meistarū.⁷⁰ Uz trim gadiem noslēgtajā līgumā bija noteikti vairāki monētu meistarū darbību kontrolējoši nosacījumi: monētu meistarū nedrīkstēja samazināt monētu provi bez monētu kungū piekrišanas, sudrabs bija jāpārkausē uzrauga klātbūtnē un katru svētdienu bija jānorēķinās ar monētu kungiem par kaltuves izdevumiem. Monētu meistarū atbildēja par kārtību kaltuvē un to, lai netiktu negodīgi izmantoti resursi – alauns, koks, kokogles, sveces, dzelzs u.c. Kā atlīdzību par darba noteikumu ievērošanu un sekmīgu monētu kalšanu meistarū saņēma atbrīvojumu no pilsoņa pienākumiem un algu – pusgrasi no katras pārkalstās sudraba mārkas.⁷¹

Trešajā darbības termiņa pagarināšanas reizē, 1621. gada 1. aprīlī (Lieldienās), līgums tika slēgts tikai uz vienu gadu.⁷² Atšķirībā no iepriekšējā līguma bija noteikts kalt baltos šiliņus (*weisse Schillinge*) no 2 lotu un 2 feniņu (13,2%) sudraba proves; vienā Krakovas mārkā tika rēķināti 260 šiliņi. Jaunie noteikumi paredzēja, ka M. Vulfam II katru trīspadsmito nedēļu jeb reizi

kvartālā monētu kungiem jāmaksā ire – 4000 poļu guldeņi.⁷³ M. Vulfs II šādu vienošanos skaidroja ar grūtībām strādāt saskaņā ar monētu regulu⁷⁴ un nespēju katru nedēļu maksāt *Schlagschatz*.⁷⁵

Monētu kalšana Rīgā turpinājās līdz 1621. gada 12. augustam,⁷⁶ kad Rīga jau atradās Zviedrijas karaļa Gustava II Ādolfa (*Gustav II Adolf*, 1611–1632) karaspēka aplenkumā.⁷⁷ 16. septembrī Rīga kapitulēja. Uz pārrunām par padošanās nosacījumiem karaļa Gustava II Ādolfa mītnē⁷⁸ tika uzaicināts arī monētu meistars M. Vulfs II.⁷⁹ Saskaņā ar 25. septembrī Rīgai piešķirtajām privilēģijām Rīgai bija atļauts arī turpmāk pastāvīgi kalt monētas, taču pēc zviedru monētu sistēmas parauga, vienā pusē monētām liekot Zviedrijas karaļa attēlu vai ģerboni, bet otrā pusē – Rīgas ģerboni. Par godu parakstītajai privilēģijai Rīgas rāte uzdāvināja karalim apzeltītu sudraba trauku (*Credenß*) 300 lotu svarā (3,75 kg), kas bija pildīts ar 100 Polijas karaļa Sigismunda III portugāļiem.⁸⁰

Rīgas monētu kaltuve tā arī nesāka kalt monētas pēc Zviedrijas monētu regulas noteikumiem. Rīgas iedzīvotāji un tirgotāji nevēlējās upurēt ērtības un ekonomisko izdevīgumu, ko garantēja Rīgas ekonomiskajā aizmugurē izmantotā poļu nauda, kas intensīvi tika kalta Rīgas monētu kaltuvē. Baidoties no iespējamiem nemieriem Livonijas metropolē, Gustavs II Ādolfs reaģēja zibenīgi. 5. oktobrī Rīgai tika piešķirta jauna monētu kalšanas privilēģija, kas arī turpmāk Rīgai garantēja tiesības kalt monētas pēc agrākās, Žečpospolitais naudas kalšanas noteikumiem. Jaunā privilēģija tikai pirmajā mirklī izskatījās pēc piekāpšanās no karaļa puses, jo ietvēra vairākus būtiskus ierobežojumus. Pirmkārt, tika aizliegta Rīgas monētu apgrozība Zviedrijā. Gustava II Ādolfa viedoklis šajā jautājumā bija nepārprotams: “Savā karalistē es šīs monētas neielaidīšu.”⁸¹ Otrkārt, Rīgā nedrīkstēja pārkalt Zviedrijas monētas, un, treškārt, karalis paturēja sev tiesības jebkurā brīdī šo privilēģiju grozīt.⁸²

Trīs dienas vēlāk, 1621. gada 8. oktobrī, kaltuvē atsākās darbība.⁸³ Tika pārkalti Rīgas kases līdzekļi, kā arī birģeru uzkrājumi. Spriežot pēc monētu atradumiem, Rīgā pēc kapitulācijas kalti tikai šiliņi. Veco monētu pārkalšana periodiski turpinājās līdz 1622. gada 1. aprīlim.⁸⁴

Arī turpmākos gadus Zviedrija neatmeta centienus ierobežot Rīgas monētu kalšanas privilēģiju. Pirmais trieciens Rīgas naudas saimniecībai nāca ar 1624. gada 28. aprīlī un 1625. gada 9. jūnijā parakstītajiem karaļa noteikumiem, kas noteica Zviedrijas vara naudu kā standarta aprēķinu vienību, ar kuru tika veikti maksājumi, aprēķinātas algas un nodokļi.⁸⁵ Vēl pēc gada – 1626. gada 13. jūnijā Vidzemes gubernatoram tika pavēlēts apturēt 1621. gada 5. oktobra monētu kalšanas privilēģiju. Bija jāpārtrauc agrāko Rīgas monētu kalšana, turpmāk apgrozībā varēja atrasties tikai Zviedrijas maksāšanas līdzekļi. Visbeidzot pēc Rīgas pretestības, ko izraisīja sudraba un vara naudas neizdevīgais kurss un augstā inflācija, 1629. gadā vara monētas tika izņemtas no apgrozības.⁸⁶ Neskatoties uz aizliegumu kalt naudu, M. Vulfs II, acīmredzot saskaņā ar rātes piekrišanu, 1626. un 1627. gadā turpināja kalt Rīgas šiliņus. Tajā pašā laikā viņš bija iesaistīts finanšu operācijās ar vara naudu, kas tika ievesta Rīgā.⁸⁷

Nezinot, ka M. Vulfs II vienlaicīgi kalpoja diviem kungiem – Rīgas pilsētai un Zviedrijas karalim, viņa pozīciju šajā Rīgas monētu kaltovei smagajā laikā varētu uzskatīt kā pretrunīgu. 17. gadsimta 20. gados M. Vulfs II iesaistījās vietējo zviedru armijas garnizonu un pārvaldes finansēšanā.⁸⁸ Caur viņa rokām gāja Rīgai uzliktās kontribūcijas, dažādi ārkārtas maksājumi, kā arī izdevumi par armijas apgādāšanu ar proviantu. Kā Zviedrijas faktors jeb rentejas vadītājs (1630–1633)⁸⁹ Livonijā un Ingermanlandē M. Vulfs II bija valsts ekonomisko interešu oficiālais pārstāvis, valdošajai varai pietuvināta un uzticama amatpersona. Katru mēnesi viņš ievāca visus ienākošos ienākumus, ko ieskaitīja Rīgas rentejas kasēs, un sūtīja uz Zviedriju finanšu pār-

skatus.⁹⁰ Tāpat viņš bija atbildīgs par vietējā zviedru garnizona apgādi ar proviantu, sekoja graudu, zivju, gaļas cenām.⁹¹

Pirmos gadus pēc kapitulācijas Rīga kalpoja kā galvenais Zviedrijas militārais atbalsta punkts Livonijā un tās tālākajā ekspansijā Baltijas jūras reģionā. Izmantojot savu izveicību nau-
das lietās un plašos kontaktus, M. Vulfs II veica arī kara finan-
sista pienākumus.⁹² Kopā ar brāli Henrihu Vulfu II viņš gādāja
aizņēmumus starptautiskos un vietējos tirgos un iepirka provi-
antu.⁹³ Brāļu Vulfu izsniegtie līdzekļi 1625./26. gada ziemā ļāva
zviedru armijai īstenot militārās kampaņas Kurzemē, kā arī
1626. gada pavasarī militāro invāziju Prūsijā.⁹⁴

Kā jau ierasts Vulfiem, M. Vulfam II piederēja vairāki nekus-
tamie īpašumi. 1617. gadā Žečpospolitais karalis Sigismunds III
(*Sigismund III Vasa*, 1587–1633) viņam piešķīra muižu pie Ro-
pažiem (saukta *Atzelmoise*, *Askemoise*, *Podekaye*).⁹⁵ Savukārt
Zviedrijas karalis Gustavs II Ādolfs 1627. gada 30. jūnijā viņam
un viņa pēctečiem nodeva mantojumā Daugavas labajā krastā
esošo Mazjumpravas muižu (*Gut Jungfernhof*, *Blumenthal*, *Gutt
Blomdahl*). Muiža sākotnēji kalpoja kā cisterciešu, bet vēlākos
gados kā jezuītu klostera muiža. Ienākot zviedriem, jezuīti no
Livonijas tika padzīti un viņu īpašumi konfiscēti. Tādējādi
M. Vulfs II kļuva par pirmo laicīgo šīs muižas īpašnieku. Viņa
īpašumā esošās teritorijas – pļavas, lauksaimniecības zemes,
Bartela dzirnavas (*Barthels Mühle*), salas – pletās abpus Dauga-
vai.⁹⁶ Tomēr jau pēc dažiem mēnešiem, 4. oktobrī M. Vulfa II
muižu skāra liela nelaime, kad, poļu armijai iebrūkot Livonijā,
tā tika nodedzināta kopā ar dzirnavām.⁹⁷ 1636. gadā, dažus
gadus pēc M. Vulfa II aiziešanas viņšaulē, viņa mantinieki par
7000 dālderiem pārdeva muižu Rīgas pilsētai.⁹⁸ 1636. gada
27. augustā Zviedrijas karaliene Kristīna (*Kristina Vasa*, 1632–
1654) apstiprināja M. Vulfa II mantinieku un Rīgas rātes starpā
noslēgto darījumu, līdz ar ko muižas teritorija tika iekļauta pil-
sētas patrimonālajā apgabalā.⁹⁹

Kaut arī M. Vulfs II nepiederēja pie Rīgas dižciltīgo, patriciešu kārtas pārstāvjiem, piešķirtās privilēģijas un iegūtās mantiskais stāvoklis viņam un viņa pēctečiem nodrošināja privilēģētu pilsoņu stāvokli. Laulībā ar turīgā Rīgas tirgotāja Gotharda Markvarda meitu Ursulu Markvardi (*Ursula Marquard*, 1595–?) piedzima seši bērni – viens dēls un piecas meitas. Dēls Henrihs mira 1653. gadā neprecējies. Vecākā meita Anna Vulfa (*Anna Wulff*) apprecējās ar Didrihu fon Rigemanu (*Dietrich v. Rigemann*, pēc nobilitēšanās – *Löwenstern*), zviedru armijas kapteini un kara komisāru Vestfālenē.¹⁰⁰ Katrīna Vulfa (*Catharina Wulff*, ?–1725) otrajā laulībā bija precējusies ar zviedru virsleitnantu un Peltsamā galveno inspektoru Henrihu Meijeru (*Heinrich v. Meijerfeld*, ?–ap 1687).¹⁰¹ Ursula Vulfa (*Ursula Wulff*) bija precējusies ar Rotgeru Meju (*Rötger Mey*), savukārt viņas māsa Hedviga (*Hedwig Wulff*) – ar kādu Rudekeni (*Rudecken*). Šķiet, ka visizdevīgāko partiju izdevās noslēgt Margarētai (*Margaretha Wulff*), kura 1652. gadā apprecējās ar bagāto un ietekmīgo Lielās ģildes eltermani un Rīgas birģermeistaru Hansu Dreilingu (*Hans Dreiling*, 1618–1700). Sakarā ar tuvo radniecību topošo laulāto starpā, Rīgas rāte piesprieda maksāt soda naudu 1000 valstsdālderus.¹⁰² Vēlākos gados Hanss Dreilings bija iesaistīts skandalozā monētu viltošanas gadījumā. Kopā ar citu Rīgas patriciešu dzimtas pārstāvi Laurentiju Cimmermanu (*Lorenz Zimmermann*, 1640–1685) 17. gadsimta 60. gados Bērzaunes mežos viņi ierīkoja nelegālu naudas kaltuvi, kurā izkaltie Lietuvas šiliņi tika izvesti uz Žečpospolitu. Monētu viltošana izvērtās starptautiska mēroga skandālā. Tikai pēc Žečpospolitas karaļa draudiem Rīga nolēma vainīgos sodīt, atceļot tos no amatiem un pagodinājumiem. 1670. gada 18. aprīlī sākotnējais tiesas lēmums tika grozīts un Hansam Dreilingam ar līdzdalībniekiem tika piespriests sods 1000 valstsdālderu apjomā, kas bija jāizmaksā uz pusēm Rīgas Sv. Jēkaba baznīcai un Sv. Katrīnas baznīcai Stokholmā.¹⁰³

HENRIHS VULFS II (FON VULFENŠILDS)

Henrihs Vulfs II (?–1659) bija monētu meistara Henriha Vulfa I vidējais dēls. 1620. gadā viņš ieguva Rīgas pilsoņa tiesības.¹⁰⁴ Nav zināms H. Vulfa II izglītības ceļš. Domājams, ka pamatzināšanas viņš apguvis pie tēva monētu kaltuvē un zeļļa gaitās devies uz kādu no Zviedrijas pilsētām. Latvijas zeltkaļu historiogrāfijā viņš netiek minēts, taču zviedru literatūrā viņš dēvēts par zeltkali un juvelieri, kurš izpildījis Zviedrijas karaļu un galma pasūtījumus reģentes Marijas Eleonoras (*Maria Eleonora*, 1634–1636, 1638–1641, 1651–1653), karalienes Kristīnas un Kārļa X Gustava (*Karl X Gustav*, 1654–1660) valdīšanas laikā.¹⁰⁵ Zviedrijas Valsts arhīvā izdevies noskaidrot, ka 1636. gadā princesei Kristīnai izgatavoti daži pokāli, juvelierizstrādājumi un septiņi auskaru pāri.¹⁰⁶ Vairāki pokāli un kausi izgatavoti Pfalcas–Cvebrikenas–Klēburgas grāfam Johanam Kazimiram (*Johann Kasimir*, 1589–1652).¹⁰⁷

Jau ilgi pirms iecelšanas par monētu meistaru H. Vulfs II bija apliecinājis sevi finanšu jomā. Kopā ar brāli M. Vulfu II viņš iesaistījās valsts mēroga finanšu darījumos.¹⁰⁸ Taču pēc vecākā brāļa nāves 1633. gada 1. martā Vulfu nozīme valsts finanšu aparātā mazinājās. 1633. gada 27. augustā Rīgas pilsētas rāte H. Vulfu II iecēla par jauno monētu meistaru uz trīs gadu termiņu.¹⁰⁹ H. Vulfa II amata pienākumi un pilsētas dotās tiesības bija pārņemtas jau no agrākā, 1615. gada 21. jūlija, M. Vulfa II iecelšanas līguma (sk. iepriekš). Tāpat tika saglabāts monētu meistara atalgojums – pusgrasis no katras pārkaltās sudraba mārkas.¹¹⁰ Spriežot pēc monētu grāmatas ierakstiem, H. Vulfs II sāka kalt monētas 1633. gada 15. septembrī.¹¹¹ Monētu grāmata ir unikāls avots, jo tas dokumentē monētu kalšanu visā H. Vulfa II darbības laikā. Pagaidām ir veikta tikai avota kvantitatīvās informācijas izpēte, un tā skaidri rāda, ka šajā laikā kaltuves darbībā nav bijušas dziļas krīzes un ilgstoši pārtraukumi.¹¹² H. Vulfa II laikā monētu kalšana bija kļuvusi

par plaukstošu pilsētas ekonomikas nozari, kurā bija nodarbināti aptuveni 40 dažādu nozaru speciālisti un tehniskais personāls.¹¹³ H. Vulfa II darbības gados Rīgas kaltuvē tika izkalti 308 000 000 šiliņu (pārkaltas aptuveni 184 tonnas sudraba), kas pilsētas kasē ienesa 210 000 valstsdālderu peļņu jeb katru gadu vidēji 8000 valstsdālderus.¹¹⁴ Pieskaitot vēl vairāk nekā 60 darbiniekus no otrās, Zviedrija kroņa kaltuves (1644–1665),¹¹⁵ 17. gadsimta 30.–60. gados monētu kalšanā Rīgā bija nodarbināti aptuveni 100 cilvēki un tika izkalts pāri par 700 000 000 šiliņu.¹¹⁶

Zviedrijas Valsts arhīvā glabājas Henriha Vulfa II korespondence, kas liecina, ka, neskatoties uz tiešajiem pienākumiem Rīgas monētu kaltuvē, viņš bieži uzturējās Zviedrijā, kārtojot Zviedrijas valstsvīru finanšu darījumus. No plašā korespondentu loka var minēt tikai dažus ievērojamākos vārdus. H. Vulfs II pastāvīgi kontaktējās ar jau minēto pfalcgrāfu Johanu Kazimiru, karaļa Gustava II Ādofa māsas vīru un uzticamības personu. Lielākā daļa Vulfa vēstuļu saistīta ar viņa nesekmīgajiem centieniem saņemt no pfalcgrāfa parāda atmaksu 1242 dālderu apjomā. Vēstulēs skarti arī jautājumi par vara sagādi Holandei, dažādi politiskie un ikdienas notikumi.¹¹⁷ H. Vulfs II mūža garumā saglabāja draudzīgas attiecības ar Zviedrijas kancleru un Prūsijas ģenerālgubernatoru Akselu Uksenšernu (*Axel Oxenstierna*, 1583–1654) un kārtoja viņa finanšu darījumus.¹¹⁸ Ciešā draudzība tika atalgota Vulfa dzīves nogalē, kad pēc viņa lūguma kanclers aizlika karalienei Kristīnai vārdu par Vulfa vēlmi nobilitēties.¹¹⁹ 1646. gada 17. oktobrī H. Vulfs II tika uzņemts Stokholmas bruņniecībā ar dzimtas uzvārdu *Wolffenskiöld* (vācu val. *Wulffenschildt*).¹²⁰

1630. gadā H. Vulfs II no Zigmunda Bekera (*Sigmund Becker*) iegādājās Reolas muižu (*Gross-Rewold*, Igaunijā). 1632. gadā muiža tika pārdota tiesnesim Johanam fon Ulriham (*Johann von Ulrich*).¹²¹ Kādu laiku H. Vulfs irēja brālim Martinam Vulfam II piederošās Bartela dzirnavas Mazjumpravas muižas teritorijā.¹²²

Zviedrijas karalis Gustavs II Ādolfs 1631. gadā viņam piešķīra Lielvārdes pilsnovadu ar visām muižām (*Gut Lennewarden, Ringmoise un Askemoise*).¹²³ Lielvārdes baznīcā pa kreisi no altāra esot karājies viņa portrets ar uzrakstu *Heinrich von Wolfenschild, primus acquirens hujus feudi Lennewad: anno 1631. die 21. mensis Junii* (Henrihs Vulfenšilds, pirmais Lielvārdes lēņa (zemju) īpašnieks, 1631. gada jūnija mēneša 21. dienā).¹²⁴

H. Vulfs II bija precējies ar Apoloniju Rigemani (*Apollonia Rigemann*, 1597–1656) no plašās un ietekmīgās Rīgas patriciešu Rigemanu dzimtas. Laulībā piedzima četri bērni – divas meitas un divi dēli, taču neviens no dēliem, nedz arī radiniekiem ne-turpināja senču arodu monētu kaltuvē. Par jauno Rīgas monētu meistaru 1660. gadā kļuva maz zināmais kaltuves grāmatvedis Josts Haltermans (*Jost Haltermann*, ?–1663). Līdz ar to noslēdzās garākās Livonijas monētu meistaru dinastijas vēsture.

SECINĀJUMI

Rīgas monētu meistaru Vulfu dzimtas izpēte ļauj paplašināt mūsu izpratni par Rīgas monētu kaltuves vēsturi un iepazīt Vulfus no dažādiem skatpunktiem. Par spīti nemitīgām virsvaru maiņām Rīgā un dažādiem pārbaudījumiem (sudraba inflācijai, kariem, mērim), Vulfi trīs paaudzes kala Rīgas naudu. Rīgas monētu meistara amats faktiski bija kļuvis par Vulfu dzimtas mantojamu amatu. Vēl vairāk to ļāva nostiprināt fakts, ka Vulfi bija saradojušies ar pēdējiem Rīgas monētu meistariem Ram-mēm. Atkārtotai līgumu slēgšanai, kā arī piederībai pie zeltkaļu cunftes drīzāk bija tikai formāla nozīme. Topošie monētu meistari apguva amata prasmes un zināšanas turpat kaltuvē un dažkārt tika uzņemti Rīgas zeltkaļu cunftē un, iespējams, arī citviet, ārpus Livonijas robežām. Piemēram, Latvijas zeltkaļu vēsturē līdz šim nezināmais Henrihs Vulfs II Zviedrijā pazīstams kā karaļu galma juvelieris un zeltkalis.

Pateicoties tam, ka Rīgas monētu meistari atradās pilsētas dienestā, meistari bija pasargāti no plašajām pārmaiņām, ko Rīgā ienesa politisko varu maiņa. Kā kaltuves vadītāji viņi sedza visus ar monētu kalšanu un kaltuves uzturēšanu saistītos izdevumus un reizē centās strādāt ar peļņu. Monētu meistara amats, no vienas puses, bija saistīts ar spēju uzņemt lielu risku un atbildību par izkalto monētu kvalitāti un, no otras puses, ar spēju sabalansēt neskaitāmās finansiālās saistības. Pieaugusī kaltuves saimniecība, kurai piederēja vairākas ēkas un vismaz 40 padotie darbinieki, nozīmēja to, ka no praktiskas ievirzes darba veicēja meistara amats arvien vairāk pārvērtās menedžera tipa amatā.

Vulfu darbības laikā Rīga piedzīvoja strauju ekspansiju tirdzniecībā, kas radīja labvēlīgu augsni kaltuves izaugsmei un monētu meistaru personīgai labklājībai. Vulfu biogrāfijas liecina, ka viņu turība palielinājās ar katru paaudzi. Dzimtas piederīgie tradicionāli bija aktīvi nekustamā īpašumu tirgū, kas bija drošākā investīcija nākotnē. Tāpat Vulfi apliecināja savas finansistu dotības. Lielākos panākumus šajā jomā guva Martins Vulfs II, kurš paralēli pienākumiem monētu kaltuvē bija Zviedrijas karaļa Gustava II Ādolfa faktors Livonijā un Ingermanlandē (1630–1633), armijas un zviedru pārvaldes apgādātājs ar proviantu un finanšu līdzekļiem. Viņa pēdās līdz iecelšanai monētu meistara amatā gāja arī jaunākais brālis Henrihs Vulfs II. Vēlākos gados Henrihs Vulfs II saglabāja tuvas attiecības ar ietekmīgākajiem Zviedrijas valstsvīriem un regulāri uzturējās Zviedrijā, kārtojot finanšu darījumus. Tādējādi brāļu Vulfu laikā dzimta kalpoja diviem kungiem – Rīgas pilsētai un Zviedrijas karalim. Nav zināms, kā tas atsaucās uz Vulfu darbību monētu kaltuvē, taču kalpošana karalim viņus iecēla lielo zemes īpašnieku un Zviedrijas dižciltīgo kārtā. Visu to ņemot vērā, Vulfus varam pieskaitīt pie ietekmīgākajām Rīgas 16.–17. gadsimta dzimtām.

ATSAUCES UN PIEZĪMES

- ¹ Ivar Leimus (2015). Die Münzbeziehungen zwischen Livland und seinen Nachbarn im 16. Jahrhundert. In: Norbert Angermann, Karsten Brügge-mann, Inna Poltsam-Jürjo (Hrsg.). *Die baltischen Länder un Europa in der Frühen Neuzeit*. Köln: Böhlau Verlag, S. 196–197.
- ² Johann Gottfried Arndt (1753). *Lieflaendische Chronik [...] Theil II*. Halle, S. 314–337.
- ³ Johann Christoph Brotze. *Sammlung verschiedener Liefländischer Monu-mente, Prospecte, Wapen, etc.* Vol. I–X. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/2354> (skatīts 27.09.2018.).
- ⁴ August Buchholtz (1854). Verzeichniss der rigaschen Münzwardeine und Münzmeister von 1517 bis 1705. *Mitteilungen aus dem Gebiete der Ge-schichte Liv-, Ehst- und Kurland's*. Bd. 7. Rīga: Nicolai Kymmels Buch-handlung, 1854, S. 457–461.
- ⁵ Ivar Leimus, Mauri Kiudsoo, Gunnar Haljak (2018). *Sestertsist sendini. 2000 aastat raha Eestis*. Tallinn: Äripäev; Mārtiņš Vāveris (2016). Coin and silver deposit of the Rembate Manor: schillings, ferdings and double-schillings of the Free City of Riga. In: Ivar Leimus (ed.). *Between Klaipeda and Turku: Decennary volume of the Association of Baltic Numismatists*. Tallinn, pp. 94–120; Viktors Dāboliņš (2015). The curious case of mint master of Riga city J. Haltermann (1660–1663). In: Georges Depeyrot, Michael Märcher (eds.). *Documents and Studies on 19th c. Monetary History. Mints, Technology and Coin Production. Proceedings of the Round Table of the “Silver Monetary De-preciation and International Relations” Program. Collection Moneta, 191*. Wetteren, pp. 39–47; Leimus. Die Münzbeziehungen, S. 189–204.
- ⁶ Wilhelm Stieda (B.g.). *Aus dem Leben des rigaer Goldschmiedamtes*.
- ⁷ Valda Vilite (sast.) (1991). *Sudrabs Latvijas lietišķajā mākslā 5.–20. gad-simtā*. I daļa. Rīga: Avots; Valda Vilite, Dainis Bruģis (sast.) (1993). *Latvijas sudrabkaļi. Darbi un meistaru zīmes*. II daļa. Rīga: Avots.
- ⁸ Ragnar Liljedahl (1933). *Svensk förvaltning i Livland 1617–1634*. Uppsala: Almqvist och Wiksell.
- ⁹ LVVA, 673. fonds (Rīgas maģistrāta ārējais arhīvs).
- ¹⁰ LVVA, 8. fonds (Rīgas maģistrāta iekšējais arhīvs).
- ¹¹ H. Vulfa vēstules Reimsas pfalcgrāfam, Bavārijas, Klēves un Bergas herco-gam Johanam Kazimiram (1589–1652) (1635.–1637., 1648. g.) [vācu val.]. SRA E 71; Zviedrijas kancleram Akselam Uksensērnā (1583–1654) adre-sētās H. Vulfa vēstules (1627., 1643., 1646. g.) [vācu val.]. SRA E 751; E 926; Zviedrijas feldmaršalam Karlam Gustavam Vrangelam (1613–1676) adresētās H. Vulfa vēstules (1655. g.) [vācu val.]. SRA E 8516.
- ¹² Martina Vulfa I, viņa dēla un mazdēlu vārdi un uzvārdi avotos atveidoti dažādi. LVVA materiālos tie atveidoti pēc vācu valodas parauga, savukārt SRA – pēc zviedru valodas parauga. Tā pati situācija novērojama literatūrā.

- Lai vienkāršotu orientēšanos tekstā, autors visus Vulfus sauc pēc vienota parauga, liekot tiem klāt kārtas numuru.
- ¹³ Leimus. Die Münzbeziehungen, S. 196.
- ¹⁴ Turpat, 189.–204. lpp.
- ¹⁵ Livonijas ordeņmestra Heinriha fon Gālena vēstule Rīgas rātei [lejasvācu val.], 13.05.1557. *LVVA*, 673–2(K-4)–83, 1. lp.
- ¹⁶ Turpat.
- ¹⁷ 1560. gadā cara Ivana Bargā armija sagūstīja Vilhelmu fon Firstenbergu un aizveda uz Maskavu, kur viņš nomira 1564. gadā.
- ¹⁸ Livonijas ordeņmestra Vilhelma Firstenberga vēstule par Martina Vulfa iecelšanu Rīgas monētu kaltuves uzrauga amatā [lejasvācu val.], Cēsis, 08.08.1559. *LVVA*, 673–2(K-6)–53, 1. lp.
- ¹⁹ Turpat.
- ²⁰ Livonijas ordeņmestra Gotharda Ketlera vēstule par M. Vulfa iecelšanu Rīgas monētu kaltuves uzrauga amatā [lejasvācu val.], Daugavgrīva, 04.07.1560. *LVVA*, 673–2(K-6)–78, 1. lp.
- ²¹ Entwurf einer livländischen Münzordnung. (1560? Nach August?). In: C. Shirren (Hrsg.) (1865). *Quellen zur Geschichte des Untergangs livländischer Selbstständigkeit*. Bd. V, Nr. 733. Reval: Verlag von Franz Kluge, S. 304–310.
- ²² 1561. gada 28. novembrī Viļņā Gothards Ketlers parakstīja Livonijas ordeņa likvidācijas paktu (Viļņas ūniju).
- ²³ Karina Kulbach-Fricke (b.g.). *Rīga. Seine Bevölkerung vom 14. bis 19. Jahrhundert*. 3. erweiterte Auflage, 2011 (nepublicēts), S. 3932.
- ²⁴ Turpat.
- ²⁵ Rīgas arhibīskapa Vilhelma vēstule par M. Vulfa iecelšanu Rīgas monētu kaltuves uzrauga amatā [lejasvācu val.], Rīga, 28.07.1561. *LVVA*, 673–2(K-6)–122, 1. lp.
- ²⁶ Turpat, 1. lp. o.p.
- ²⁷ Kļūda aprēķinā. Kopējai summai jābūt 1360, nevis 1366 mārkas. Monētu kunga H. fon Ulenbroka aprēķini [lejasvācu val.], Rīga, 1565. *LVVA*, 673–1–1285, 1.–3. lp.
- ²⁸ Rīgas monētu kaltuves uzrauga M. Vulfa vēstule Rīgas birģermeistaram [lejasvācu val.], Rīga, 1571 [augusts]. *LVVA*, 673–1–1280, 15.–16. lp. o.p.
- ²⁹ Nav zināms Kristofera Rammes nāves datums. 1572. gada 27. septembra vēstulē rātei Kristofera Rammes atraitne Barbara Krēgere sūdzējās, ka saskaņā ar rātes lēmumu bijusi spiesta kaltuvi ar visiem instrumentiem nodot M. Vulfam I. Taču viņa joprojām nebija saņēmusi no M. Vulfa samaksu par viņas vīra iegādātajiem priekšmetiem un ieguldījumiem monētu kalšanā. Barbaras Krēgeres vēstule rātei [lejasvācu val.], Rīga, 27.09.1572. *LVVA*, 673–1–1280, 22.–23. lp.
- ³⁰ M. Vulfa vēstule Rīgas rātei [lejasvācu val.], Rīga, 1571 [augusts]. *LVVA*, 673–1–1280, 18. lp.

- ³¹ Iespējams, ka M. Vulfs šeit ierēķina gadus, kas pavadīti zeļļa kārtā. Citādāk uzrauga amatā pavadīti 15 gadi (1557–1571).
- ³² M. Vulfa vēstule Rīgas rātei [lejasvācu val.], Rīga, 1571 [augusts]. *LVVA*, 673–1–1280, 18. lp.
- ³³ Rīgas rātes dokuments par M. Vulfa iecelšanu Rīgas monētu meistara amatā [lejasvācu val.], Rīga, 30.11.1571. *LVVA*, 673–1–1280, 1. lp.
- ³⁴ Leimus. Die Münzbeziehungen, S. 189–204.
- ³⁵ M. Vulfa vēstule Rīgas rātei [lejasvācu val.], Rīga, 21.11.1571. *LVVA*, 673–1–1280, 20.–21. lp.
- ³⁶ Jaunā monētu kaltuve tika uzcelta 1574./75. gadā. Ivar Leimus (1994). Livonian Mintmasters of the Sixteenth Century. *Nordisk Numismatisk Årsskrift*, 1989–90. Stockholm, p. 114.
- ³⁷ Sk. 33. atsauci.
- ³⁸ Turpat.
- ³⁹ Rīgas nekustamo īpašumu reģistra grāmata (*Renthebock*) no 1550. līdz 1584. gadam [lejasvācu val.]. *LVVA*, 8–1–17, 58. lp.
- ⁴⁰ Nav skaidrs, ko nozīmē šis vietas nosaukums. Kulbach-Fricke. *Riga. Seine Bevölkerung*, S. 5655.
- ⁴¹ Turpat; Rīgas nekustamo īpašumu reģistra grāmata (*Renthebock*) no 1550. līdz 1584. gadam [lejasvācu val.]. *LVVA*, 8–1–17, 112.–113. lp.
- ⁴² Jirgena Pādela un Kaspara Pādela dienasgrāmatas. Jürgen Padel's und Caspar Padel's Tagebücher. In: *Mittheilungen aus der livländischen Geschichte*. Bd. 13. Riga, 1886, S. 394.
- ⁴³ Kulbach-Fricke. *Riga. Seine Bevölkerung*, S. 5655. Domājams, ka pēc pirmās sievas Annas Eleonoras Elmenhorstas nāves M. Vulfs apprecējās ar Margarētu Elmenhorstu.
- ⁴⁴ Spriežot pēc uzvārdiem, Anna Eleonora un Margarēta bija radnieces, iespējams, māsas.
- ⁴⁵ Monētu kaltuves uzrauga Lamberta Goldensteda *Schlagschatz* aprēķini [vācu val.], Rīga, 04.02.1609. *LVVA*, 673–1–1286, 21. lp.
- ⁴⁶ Rīgas iedzīvotāju sūdzība Rīgas rātei [vācu val.], Rīga, 13.01.1609. *LVVA*, 673–1–1283, 77. lp.
- ⁴⁷ Monētu meistara H. Vulfa vēstule Rīgas rātei [vācu val.], Rīga, 13.01.1609. *LVVA*, 673–1–1283, 79. lp.
- ⁴⁸ Turpat.
- ⁴⁹ Monētu kaltuves uzrauga Lamberta Goldensteda *Schlagschatz* aprēķini [lejasvācu val.], Rīga, 04.02.1609. *LVVA*, 673–1–1283, 23. lp.
- ⁵⁰ “*in vorscheiner Pest Zeitt mirh alle meine gesellen vnd müntz Jungen abgestorben*” – H. Vulfa vēstule Rīgas rātei [lejasvācu val.], Rīga, 30.01.1605. *LVVA*, 673–1–1283, 57. lp.
- ⁵¹ “*ist ohne das daheru nicht zu schlissen, das meine schilling vnd dreyer, weiln etzliche nicht rundt, nicht gutte schillinge sein solten*” – Turpat; sk.: Ulrich

- Freiherr von Schlippenbach (1818). *Briefe aus der Dorpat un Riga*. 2. Theil. Hamburg: Perthes und Besser, S. 120.
- ⁵² Pārējie bija veltīti Rīgas rātskungiem Otto Kannem un Kasparam Dreilingam. Sk.: Arend Buchholtz (1890). *Geschichte der Buchdruckerkunst in Riga, 1588–1888: Festschrift der Buchdrucker Rigas zur Erinnerung an die vor 300 Jahren erfolgte Einführung der Buchdruckerkunst in Riga*. Riga: Müllerche Buchdruckerei, S. 38–39.
- ⁵³ Turpat.
- ⁵⁴ Turpat.
- ⁵⁵ Līdzekļi nāca no pilsētai pienākošās *Schlagschatz* nodevas.
- ⁵⁶ Rīgas birģermeistara Franca Nienstedes rēķini. Monētu kaltuves aprēķini un citi pieprasījumi 1607–1610 [vācu val.], Rīga, 1607–1610. *LVVA*, 673–1–1285, 14. lp. o.p.
- ⁵⁷ Turpat, 15. lp.
- ⁵⁸ Rīgas nekustamo īpašumu reģistra grāmata (*Rentebuch*) no 1585. līdz 1680. gadam [lejasvācu val.]. *LVVA*, 8–1–18, 37. lp. o.p.
- ⁵⁹ Turpat, 62. lp. o.p.–63. lp.
- ⁶⁰ Jaunā Rīgas zemes grāmata 1599–1617 [vācu val.]. *LVVA*, 8–1–20, 129. lp. o.p. Muiža atradies starp Bartolda Frīdriha (*Bartold Friederichs*) un Henriha Kleisena (*Henrich Kleissen*) muižām.
- ⁶¹ Kulbach-Fricke. *Riga. Seine Bevölkerung*, S. 5656.
- ⁶² Leimus, Kiudsoo, Haljak. *Sestertsist sendini. 2000 aastat raha Eestis*, pp. 155–156. Diskutējot par šo jautājumu ar Ivaru Leimusu, nonācām pie secinājuma, ka Martins Vulfs II varēja sākt kalt monētas pirms oficiālās iecelšanas monētu meistara amatā, tātad jau 1609. gadā. Šāda paauđu nomainīšanas vai darba dalīšanas kārtība, iespējams, tika pārmanota no tēva un dēla Tomasa un Kristofera Rammēm (Viktora Dāboliņa un Ivara Leimusa sarakste, 22.08.2017.).
- ⁶³ Kristīne Ducmane, Ēvalds Vēciņš (1995). *Nauda Latvijā*. Rīga: Latvijas Banka, 74. lpp.; Tatjana Berga (2016). Monētu kaltuvju darbība Latvijas teritorijā (13.–18. gs., 20. gs). *Arheoloģija un etnogrāfija*, XXIX, 116.–137. lpp., šeit 123. lpp.
- ⁶⁴ H. Vulfa ziņojums Rīgas rātei [lejasvācu val.], Rīga, 15.07.1614. *LVVA*, 673–1–1283, 99.–100. lp.
- ⁶⁵ Kulbach-Fricke. *Riga. Seine Bevölkerung*, S. 5656.
- ⁶⁶ Rīgas pilsoņu saraksts 1603–1800 [vācu val.]. *LVVA*, 1382–2–243a.
- ⁶⁷ Vilīte, Bruģis. *Latvijas sudrabkaļi*, 32. lpp.; Rīgas Mazās ģildes zeltkaļu amats. Mācības beigušo reģistrācijas grāmata 1572–1743 [lejasvācu val.]. *LVVA*, 224–1–2664, 32. lp. o.p.
- ⁶⁸ Vilīte, Bruģis. *Latvijas sudrabkaļi*, 32. lpp.
- ⁶⁹ 1628. gadā Martins Vulfs izgatavoja Rīgas rātes tiesas zālei divus ģerboņus. Sk.: Anton Buchholtz (1892). *Zur Geschichte des Rigaschen Rathauses*.

- Mittheilungen aus der livländischen Geschichte*, Bd. 15. Rīga: W. F. Häcker, S. 160–215, hier S. 205.
- ⁷⁰ Rīgas rātes vēstule par M. Vulfa iecelšanu Rīgas monētu kaltuves meistara amatā. [vācu val.], Rīga, 21.07.1615. *LVVA*, 673–1–1280, 3. lp.
- ⁷¹ Turpat, 3. lp. o.p.
- ⁷² Līgums par M. Vulfa iecelšanu Rīgas monētu kaltuves meistara amatā [vācu val.], Rīga, 01.04.1621. *LVVA*, 673–1–1278, fol. 15. lp.
- ⁷³ Turpat, fol. 15. lp. o.p.
- ⁷⁴ 1620. gadā tika pazemināta monētu prove. Sk.: Rasma Ceplīte (1968). *Nu-mismātika*. Rīga: Zinātne, 128. lpp.
- ⁷⁵ Rīgas monētu grāmata 1615–1621 [vācu val.]. *LVVA*, 673–1–1287, 145. lp.
- ⁷⁶ Turpat, 146. lp.
- ⁷⁷ Zviedru karaspēka aplenkums sākās 1621. gada 4. augustā.
- ⁷⁸ Saskaņā ar Bodekera hroniku karalis mitinājās Mihaela Šulcena (*Michel Schultzen*) mājā Mārstaļu ielā. Sk.: J. G. L. Napiersky (bearb.) (1890). *Bodeckers Chronik livlandischer und Rigascher Ereignisse 1593–1638*. Rīga: N. Kymmels Buchhandlung, S. 84; Sarunu dalībnieka M. Vulfa liecība par sarunām ar Gustavu II Ādolfu [vācu val.], Rīga, 15.08.1628. *LVVA*, 673–1–1285, 41. lp.
- ⁷⁹ August Wilhelm Stiernstedt (1878). *Om Myntortter, Myntmästare och Myntordningar*. Numismatiska Meddelanden, 5. Stockholm: P. A. Norstedt & Söner, S. 1–71, šeit 30. lpp.
- ⁸⁰ [Monētu kaluves] piezīmes par izdevumiem karalim Gustavam II Ādolfam 1621. gadā [vācu val.]. *LVVA*, 673–1–1279, 70. lp.
- ⁸¹ “*Ich will sie aber Inn meinen Konigreich nicht habenn*” – citēts pēc sarunu dalībnieka M. Vulfa II liecības [vācu val.], Rīga, 15.08.1628. *LVVA*, 673–1–1285, 41. lp.
- ⁸² Zviedru ekonomists Liljedāls maldīgi uzskatīja, ka naudas kalšana Rīgā atsākās 1622. gada decembrī. Liljedahl. *Svensk förvaltning i Livland 1617–1634*, S. 108; Aleksandrs Platbārzdīs (1968). *Die königlich schwedische Münze in Livland: Das Münzwesen 1621–1710*. Stockholm: Almqvist & Wiksell, S. 17–19. Plašāk par 1621. gada 5. oktobra monētu privilēģiju iespējams uzzināt topošajā autora rakstā “Rīga mint in 1621”.
- ⁸³ Rīgas monētu grāmata 1615–1621 [vācu val.]. *LVVA*, 673–1–1287, 146. lp. o.p.
- ⁸⁴ Turpat, 147. lp. o.p.
- ⁸⁵ Platbārzdīs. *Die königlich schwedische Münze in Livland*, S. 23–25.
- ⁸⁶ Turpat, 32. lpp.
- ⁸⁷ Liljedahl. *Svensk förvaltning i Livland 1617–1634*, S. 117.
- ⁸⁸ Turpat, 116. lpp.
- ⁸⁹ Šernstedts kļūmīgi uzskata, ka M. Vulfs bija Livonijas faktors no 1621. līdz 1623. gadam (*Factor oder Rentmeister*) un ka šajā laikā viņš nekala monētas. Stiernstedt. *Om Myntortter, Myntmästare och Myntordningar*, S. 30–31.

- Sk.: Liljedahl. *Svensk förvaltning i Livland 1617–1634*, S. 421, 492, 504, 508–509.
- ⁹⁰ Sk.: 1631. g. Rīgas avīzes (Aviser från Riga 1631) [zvedru val.]. SRA, SE-RA 55411-34.
- ⁹¹ Liljedahl. *Svensk förvaltning i Livland 1617–1634*, S. 508.
- ⁹² Turpat, 108.–110. lpp.
- ⁹³ Turpat, 139.–140. lpp.
- ⁹⁴ Turpat, 116.–117. lpp.
- ⁹⁵ Buchholtz. Verzeichniss der rigaschen Münzwardeine und Münzmeister, S. 458.
- ⁹⁶ Zviedrijas karaļa Gustava II Ādolda dāvinājuma vēstule, ar kuru viņš piešķir M. Vulfam Mazo Jumpravmuižu [zvedru val.], pie Dišovas, 30.06.1627. LVVA, 8–2(b)–53, 3. lp.; Kontrakts par M. Vulfa mantiniekiem piederošās Mazās Jumpravmuižas pārdošanu Rīgai [vācu val.], Rīga, 27.01.1636. LVVA, 8–2(b)–54, 2. lp.
- ⁹⁷ *Bodecker's Chronik Livländischer und Rigascher Ereignisse 1593–1638*, S. 107.
- ⁹⁸ Kontrakts par M. Vulfa mantiniekiem piederošās Mazās Jumpravmuižas pārdošanu Rīgai [vācu val.], Rīga, 27.01.1636. LVVA, 8–2(b)–54, 2. lp.
- ⁹⁹ Zviedrijas karalienes Kristīnas vēstule, ar kuru viņa apstiprina M. Vulfa pēctečiem piederošās Mazās Jumpravmuižas pārdošanu Rīgai [zvedru un vācu val.], Stokholma, 27.08.1636. LVVA, 8–2(b)–55, 2. un 4. lp.
- ¹⁰⁰ Brotze. *Sammlung verschiedener Liefländischer Monumente*, Vol. III, S. 237.
- ¹⁰¹ Autors pateicas par sniegtajām ziņām Hugo fon Meijenfildam (*Hugo von Meijenfeldt*) no Nīderlandes.
- ¹⁰² Platbārzdīs. *Die königlich schwedische Münze in Livland*, S. 344–345.
- ¹⁰³ Turpat, 336.–359. lpp.
- ¹⁰⁴ Rīgas pilsoņu saraksts 1603–1800 [vācu val.]. LVVA, 1382–2–243a.
- ¹⁰⁵ Erik Andren et al. (1963). *Svenskt Silversmide 1520–1850. Guld och silverstamplar*. Stockholm: Nordiska Museets Förlag, 1963, 57. lpp.
- ¹⁰⁶ H. Vulfa vēstule Reimsas pfalcgrāfam, Bavārijas, Klēves un Bergas hercogam Johanam Kazimiram (1589–1652) [vācu val.], Stokholma, 19.01.1636. SRA E 71.
- ¹⁰⁷ Turpat.
- ¹⁰⁸ Liljedahl. *Svensk förvaltning i Livland 1617–1634*, S. 418.
- ¹⁰⁹ Berenta Dolmana piezīme par H. Vulfa iecelšanu monētu meistara amatā [vācu val.], Rīga, 17. gs. 30. gadi. LVVA, 673–1–1279, 87. lp.
- ¹¹⁰ Rīgas rātes lēmums par H. Vulfa iecelšanu monētu meistara amatā [vācu val.], Rīga, 1633. LVVA, 673–1–1280, 9., 11., 12. lp.
- ¹¹¹ Monētu grāmata 1633–1659 [vācu val.], Rīga. LVVA, 673–1–1289, 3. lp.
- ¹¹² Dāboliņš. The curious case of mint master of Riga city J. Haltermann (1660–1663), pp. 39–47.
- ¹¹³ Turpat, 41. lpp.

- ¹¹⁴ Papildus ienākumus pilsētas kasē ienesa trīspelheru kalšana, kas gan tika kalti mazākās tirāžās nekā šiliņi. No dālderiem un dukātiem tradicionāli netika iekasēts *Schlagschatz*, jo šīm monētām bija augsta prove un tās tika kaltas mazā tirāžā.
- ¹¹⁵ Platbārzdīs. *Die königlich schwedische Münze in Livland*, S. 399.
- ¹¹⁶ Saskaņā ar Platbārža aprēķiniem abās Rīgas monētu kaltuvēs 1644.–1664. gadā izkalti 1 200 000 000 šiliņu, kas gan balstīts pieņēmumā, ka Rīgas monētu kaltuvē tika izkalti 800 000 0000 šiliņu. Platbārzdīs. *Die königlich schwedische Münze in Livland*, S. 219.
- ¹¹⁷ H. Vulfa vēstules Reimsas pfalcgrāfam, Bavārijas, Klēves un Bergas hercogam Johanam Kazimiram (1589–1652) [vācu val.] laika posmā no 1635. līdz 1648. gadam. SRA E 71.
- ¹¹⁸ Zviedrijas kancleram Akselam Uksenšernam (1583–1654) adresētās H. Vulfa vēstules (1627., 1643., 1646. g.) [vācu val.], Rīga. SRA E 751.
- ¹¹⁹ H. Vulfa vēstule Zviedrijas kancleram Akselam Uksenšernam [vācu val.], Rīga, 22.09.1646. SRA E 751.
- ¹²⁰ Adelsverleihungen Schweden I. *Rig. Stadtblätter*, Nr. 5, 02.02.1884., S. 42–44.
- ¹²¹ Ülenurme Parish, Tartu County. Pieejams: http://www.uhti.ee/eng/?page_id=10 (skatīts 30.09.2018.).
- ¹²² Rīgas rātes protokoli 1661–1662 [vācu val.]. *LVVA*, 749–6–8, 78.–79., 99.–101. lp. Bartela dzirnavas bija minētas Mazās Jumpravmuižas dāvinājumā Martinam II Vulfam. Sk. 96. atsauci.
- ¹²³ Buchholtz. Verzeichniss der rigaschen Münzwardeine und Münzmeister, S. 458.
- ¹²⁴ Turpat.

THE WULFFS, MINT MASTERS OF RIGA (1557–1659)

Viktors Dāboliņš

Mg. art., research assistant, Institute of Latvian History, University of Latvia.
Doctoral student, University of Tartu.

Subject of doctoral thesis: the history of shilling minting in Riga, 1581–1659.

The article brings together various publications and written evidences relating to the Wulff family of Riga mint masters. Previously, the biographies of the mint masters from the Wulff family have been considered in relation to their main occupations – in the context of the corporation of goldsmiths and the history of coin minting in Riga, focusing on the items they produced. At

the centre of this article, on the other hand, are the masters themselves, looking at various aspects of their work and personal lives. Based on evidence from archives in Latvia and Sweden, several hitherto little-known spheres of the Wulffs' activities are illuminated: their activities in Riga's real estate market, their cooperation with Riga's first printer, Nicolaus Mollin, and their relationships with Riga town councillors and the kings of Sweden. The history of the Wulff family exemplifies the way a new, prosperous Riga family could emerge in Riga in the 16th and 17th centuries, enjoying a privileged position and close connections with Riga's overlords, and an influence stretching beyond their own profession.

Keywords: Riga mint masters, Riga goldsmiths, Wulff family.

Summary

This article, for the first time, brings together biographical evidence concerning all members of the Wulff family serving as Riga mint masters. Coins were minted in the town of Riga by three generations of the Wulff family: Martin Wulff I, Henrich Wulff I, Martin Wulff II and Henrich Wulff II (Wulffenschild). Based on evidence gathered from literature and from archives in Latvia and Sweden, the following periodisation of the Wulffs' activities is offered:

Martin Wulff I – 1557–1571 (warden), 1571–1588 (mint master)

Henrich Wulff I – 1588?–1614/1615 (mint master)

Martin Wulff II – 1615–1633 (mint master)

Henrich Wulff II – 1633–1659 (mint master)

Examination of their biographies has revealed new aspects of the activity of these mint masters, along with their networks of relationships with the goldsmiths' corporation, Riga town council, the kings of Sweden, and the Riga printing works. All of the Wulffs, except for the first mint master, Martin Wulff I, inherited the position of a mint master through their kinship ties. The position of mint master had essentially become a heritable position of the Wulff family, without any connection to the goldsmiths' corporation. The future Wulff mint masters mastered the essentials of their profession in the mint itself.

This study reveals that Martin Wulff I and his grandson Martin Wulff II were not the only ones who were active in the goldsmith craft. Documents from Sweden show that in parallel with his work at the mint, Henrich Wulff II served for about 40 years as jeweller and goldsmith to the kings of Sweden.

Various sources reveal the Wulffs as successful businessmen and experts in their profession. The Wulffs held a lease on the coin mint. Along

with the expenses of coin minting, they covered the expenses of maintaining the mint, which meant that the masters themselves were responsible for upholding the interests of the mint, and with this their own interests as well. In spite of various difficulties, the Wulffs' personal welfare evidently grew from one generation to the next. As is usual for the wealthier socio-economic groups of that time, the Wulffs invested their capital in real estate in Riga and in areas outside the town. In the early 17th century, the Wulffs became the largest owners of land outside the town thanks to donations from the kings of Poland and Sweden, Sigismund III and Gustav II Adolf, for their services to the state.

The mint was at the heart of Riga's economic life and communications networks. Any person could bring their assets to be melted down and reused, or, conversely, could exchange foreign for local currency. The mint also served as Riga town council's bank, from which wages and bills were paid and loans granted. It was not known until now that in 1606 and 1607 the printing of various publications at the Riga printing works of Nicolaus Mollin was paid for by the mint. There is a reason to believe that the printing of some works at the Mollin printing press also involved the staff of the mint. On account of its technical equipment and highly qualified staff, the mint evidently had a special role in Riga.

During the time of Swedish rule, the Wulffs became major financiers. Important in this regard was their close friendship with Gustav II Adolf, King of Sweden. The brothers Martin Wulff II and Henrich Wulff II had a central role in supplying provisions and money to the local army garrisons and the administration of Livonia. They also financed Sweden's invasion of Prussia (1626). Thus, the Wulffs' influence extended far beyond the confines of the mint itself.